SZABÓ ISTVÁN

A világ sárkányhátról

GEORGE R. R. MARTIN: SÁRKÁNYOK TÁNCA

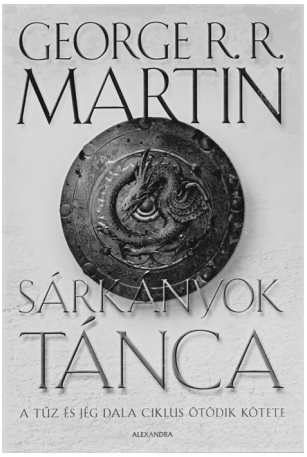

Alexandra Kiadó
Budapest, 2012
1152 oldal, 3999 Ft

A *Jég és Tűz Dala* sorozat ötödik kötetének megjelenését óriási izgalommal vegyes várakozás előzte meg és nem érdemtelenül. George R. R. Martin epikus fantasy regénysorozata – az első kötet 1996-os megjelenése óta – az egyik legkiemelkedőbb vállalkozássá vált a zsáner történetében. Martin újszerű megközelítései frissességet vittek a megcsontosodott, elöregedett, jobbára a megszokott eszközöket felvonultató, ugyanazokat a történeteket újramondó fantasyirodalomba, melynek kliséi Tolkien óta gyakorlatilag kőbe vésett törvényekként működnek. A *Trónok harca* nyitókötet mind az olvasók, mind a kritika részéről egyöntetűen pozitív fogadtatásra talált, hiszen az unalomig ismert, ugyanakkor a fantasyt kedvelők számára kedves motívumokat egészen szokatlan módon használta fel, így lehelve beléjük új életet. Tette mindezt olyan irodalmi igényességgel, amely kétségkívül rendkívül ritka az egyik legtöbb epigont felvonultató populáris irodalmi ágazatban.

Mivel a sorozatot vizsgáló tanulmányok és egyéb írások jó része éppen azt fejtegeti, hogy milyen irodalmi eszközökkel, prózai sajátosságokkal ellátott roppant szövegtest a *Jég és Tűz Dala*, ezért jelen írás ettől eltekint – már csak azért is, mert e kritika egyedül az ötödik kötetet hívatott áttekinteni.

Kezdjük a kötetek végén elhelyezett Köszönetnyilvánításokkal. A szerző a harmadik regény – a *Kardok vihara* – utolsó oldalán azt írja: „Ha a téglákat rosszul készítjük el, leomlik a fal. Én most egy rettenetesen nagy falat építek, ezért rengeteg téglára van szükségem." Az idézett rész szerint Martin falként gondol a művére. Talán egy vár, egy erődítmény, esetleg egy templom vagy csupán egy ház falaként – ez, bár érdekes gondolatkísérlet lenne a felvetődő lehetőségeket végignézve mindannyiszor kibontani a metaforát, most nem számít. Martin masszív, jókora falat épít és ez olyan vállalkozás, amelyre méltán lehet büszke, aki hozzákezd. A *Varjak lakomája* és a *Sárkányok tánca* köszönetnyilvánításában viszont már ez olvasható: „Szívós egy szajha volt." Vagyis a ne-

gyedik és ötödik kötetről már korántsem nyilatkozik pozitívan a szövegek e fontos helyein.

Valami tehát történt a harmadik rész után, amely megváltoztatta a szerző viszonyulását a sorozathoz. Eddig a pontig olyan műként hivatkozott rá, melyet fel kell építenie, be kell fejeznie, bár tisztában van a nehézségekkel. Az utolsó két részre már mint legyőzendő akadályra tekint, nehézségre, melyen túl kell esni. Ez nem feltétlenül tesz jót egy ilyen heroikus és műfajtörténeti jelentőségű vállalkozásnak.

Mi okozhatta ezt a változást? A negyedik és ötödik kötet megjelenése körül voltak az eddigi legnagyobb problémák. A megjelenés ideje folyamatosan csúszott, mígnem Martin és a kiadója bejelentették, hogy a készülő rész túl hosszú lesz ahhoz, hogy egy kötetben megjelenjen, ezért a logikailag egy cím alá tartozó szöveget ketté kellett választani. A *Varjak lakomája* cím alatt jelent meg az a rész, mely a királyvári történéseket mutatja be, míg a *Sárkányok táncá*ba került át minden más, azaz a szerző nem az időrendi eseményeknek megfelelően szerkesztette a köteteket, hanem a cselekmény helyszíne alapján. A negyedik rész megjelenésére öt évvel a *Varjak lakomája* után került sor, 2005-ben. A rákövetkező kötetet két évvel későbbre, 2007-re ígérte a szerző és a kiadó. 2011-ben jelent végül meg. Hat évvel az előző rész után. Ebben az időben nem volt olyan hét – talán olyan nap sem –, hogy az olvasók ne követelték volna a szöveget, ráadásul a regénysorozatból készülő filmsorozat munkálatai is ez idő tájt kezdődtek. Ezeknek a körülményeknek minden bizonnyal szerepük volt abban, hogy Martin más megvilágításban kezdte látni munkáját.

Az említett bonyodalmak nem csak adalékok a szöveg keletkezési körülményeihez, hanem olyan momentumok, melyekkel sok olvasó a szöveg minőségi romlását magyarázza. Pedig minőségi romlásról ebben az esetben nem beszélhetünk. Minőségi változás van, ezt el kell ismerni. Ám, hogy ez a változás negatív előjelű lenne, ez legalábbis vitatható.

Leggyakrabban olyan kritikák érik a *Sárkányok táncá*t, melyek szerint terjedelméhez képest rendkívül kis mértékben halad előre a történet, illetve hogy az első kötet végére szétfutó szálak még mindig nem kezdenek újra egymás felé közelíteni. Az effajta megjegyzések éppen a kötet irodalmi minőségét hagyják figyelmen kívül. Az első két kötet feszes szerkezetéhez viszonyítva az utolsó kettőé valóban jóval szertelenebb, ám ez nem jelent szerkesztetlenséget. A megteremtett, atmoszférikus világ sokkal kevésbé szorult keretek közé az utóbbi két kötetben, de legkevésbé a *Sárkányok táncá*ban. Hosszú, a történet fősodrához nem kapcsolódó betétek tarkítják, melyekben felszínre bukkan Martin óriási mesélői kedve. Az első kötetekben jól behatárolt és követhető történet látszólag sokkal kevésbé szabályozott, szerteágazó történetfolyammá terebélyesedett, mely a legjobb táptalajt biztosítja a szereplők pszichológiájának megrajzolásához és ezzel együtt az élő karakterek és környezetük megteremtéséhez. E sokszínű világ és a benne élő szereplők hiteles megalkotásának az „ára" éppen a kevésbé feszes történetközpontú narratíva volt. A Martin által az első kötet óta alkalmazott narratív technika – miszerint a fejezetekben mindig más karakter nézőpontjából ismerhetjük meg az eseményeket – szintén sokkal inkább kedvez a karakter- és világközpontú prózának, mint egy cselekményorientáltnak. A történet fősodrához nem kapcsolódó mellékszereplők mind gyakoribb szerepeltetése és a fentebb említett sajátosságok együttesen a világépítés tünetei. A világé, melyben – mintegy „mellékesen" – az elbeszélt események végbemennek. Martin vállalkozása túlnőtt a történet elmesélésén, és ezzel együtt az eredetileg tervezett három köteten (a jelenlegi állás szerint hét kötetre számíthatunk) és a világ megteremtésének tervezetévé fejlődött.

JÉG

Mindemellett a kötet történetszövése sem vesztett az erejéből az előző részekhez viszonyítva, jóllehet – mivel az ötödik rész a *Varjak lakomájá*val egy időben játszódik, csak épp más helyszíneken történő eseményeket beszél el – valóban keveset halad időben előre az előző kötethez képest. A Falnál játszódó cselekménynszál jó példa arra, hogy Martin módszerei nem puhultak az eddigiekhez képest, hiszen újabb heroikusan küzdő, nehéz döntéseket meghozni kénytelen főszereplő leli halálát (vagy legalábbis úgy tűnik, hogy halálát leli), ahogyan az az előző kötetekben már védjegyévé vált. Észak a különös szövetségek helyszíne lesz ebben a kötetben az Éjjeli Őrség, a Vadak és Stannis Baratheon paktumának következményeként. Az eddig egymás ellen küzdő erők egymásra utaltsága, kényszerű szövetségük, egymásba ágyazódásuk páratlanul színes és bonyolult szituációt eredményez, melynek szálait magabiztosan tartja kézben a szerző és a zsánertől szokatlan mélységgel és hitelességgel ábrázolja a kialakult helyzetet.

A fentebb már említett pszichológiai érzékenységre Cersei alakja a legkiválóbb példa. A királynő figurája a *Sárkányok tánca* egyik legkiemelkedőbb teljesítménye. A fogságban eltöltött idő lassan formálja át, lépésről-lépésre, mígnem a felsőbbrendű magabiztosságának nyoma sem marad benne. A nyilvános megaláztatás pedig végül teljesen összetöri, eddigi személyisége darabokra hullik. Ez az epizód a szöveg egyik legfelkavaróbb része, pedig felkavaró jelenetekből nincs hiány az ötödik kötetben. Habár ez a sorozat soha nem volt híján értékvesztésnek vagy megrendítő eseményeknek, a *Sárkányok tánca* e vonatkozásban talán az összes eddigi köteten túltesz. Épp ez a tulajdonsága teszi a sorozat eddigi legkomorabb darabjává. Tulajdonképp minden szereplő sorsa egyöntetűen negatívan alakul a kötetben és ez a drámai fogás talán egy fordulópontot jelöl a történetben, ami a végjátékot készíti elő. (Ám az is elképzelhető, hogy Martin valóban minden alkalommal megöl/megaláz egy szereplőt, amikor megkérdezik tőle, hogy mikor érkezik a következő kötet.)

Érdemes megemlíteni azokat a Falon túli epizódokat is, melyeknek a középpontjában Brandon Stark áll. Több szempontból is fontos szöveghelyek ezek, hiszen egyfelől nyelvi, prózapoétikai szempontból kiemelkedően lirizált, mégsem túldíszített, takarékos fejezetekről van szó, másrészt a klasszikus fantasyhez közelítő, elemeiben, eszközeiben egyenesen nosztalgikusnak mondható történetszála ez a regénynek. A világ régmúltjának felépítése csaknem teljes egészében a Bran-fejezetekben megy végbe. Az eddig nem látszó kapcsolódási pontok a mítosz, a vallás és motívumrendszerek között most artikuláltabbá válnak, ezáltal egy rendkívül leleményesen felépített őstörténet, őskultúra képe körvonalazódik, ami azonban még mindig megmarad kellően hiányosnak, hogy ezáltal a mélység és távolság élményét keltse az olvasóban.

TŰZ

A világ másik felén egy bukott királyi dinasztia örököse, Daenerys Targeryen – a Sárkányok Anyja –, megpróbálja fenntartani a törékeny békét meghódított városában. A nyilvánvaló, külső ellenség legyőzése után most a sokkal nehezebben lokalizálható belső ellenséggel kell szembenéznie. A *Királyok csatája* és a *Kardok vihara* az öt király háborújának története, a véres harcok könyvei voltak. A *Sárkányok táncá*ban ezen a téren is hangsúlyeltolódás tapasztalható: a történetben mindig fontos szerepet játszó hatalmi harcok – az első kötet eredeti

címe (*Game of Thrones*) is ezekre utal –, még hangsúlyosabb elemekké válnak. Nem csak mennyiségileg, de minőségileg is változik az intrika szerepe, hiszen – főleg a Daenerys körüli események tekintetében – gyakran nem felfejthető, hogy az ellenséges frakciókat pontosan kik is alkotják. Nem az árulás tényét vagy az áruló személyét végletekig elrejtő írói taktikáról van ebben az esetben szó, amire már az első kötetben is láthattunk példát, sokkal inkább egy terrorisztikus működésről, melyben olyan irreguláris szabadcsapatok játsszák a főszerepet, melyeknek támogatói, pártolói azonosíthatatlanok és amelyeket nézőponttól függően nevezhetünk felkelőknek vagy szabadságharcosoknak is. Ahogy a moralitást játékba hozó kategóriák általában, Martinnál ezek a szerepek sem ítélhetők meg egyértelműen és problémamentesen.

Az árnyékháború, a maszkok mögé rejtőzés más szálakon is erősen jelenlévő motívum, csakúgy, mint a fenyegető, ám ismeretlensége folytán legyőzhetetlen, lappangó ellenség. Mindazonáltal az álnevek viselése is különböző funkciókat lát el. Míg Theon esetében teljes identitásvesztésről van szó, addig Tyrionnál – aki több álnevet is használ a szövegben – a rejtőzés és az elveszett hatalom következtében kialakult identitásválság áll okként a jelenség mögött. Ezzel azonban nincs vége sem az okoknak, sem az álnevek mögé bújó szereplőknek: Arya szintén el kell, hogy felejtse, honnan jött, ezért új nevet kap; Griff és Ifjú Griff a történet újabb szereplői, akik olyan tettek véghezvitelében érdekeltek, melyek hatására felfedhetik kilétüket, vállalhatják eredeti személyüket.

A halálos betegségek, mint amilyen a szürkehám, illetve a harcok következtében kialakuló járványok szintén a lappangó, arctalan ellenség egyik fajtájaként jelennek meg a történetben. A lokalizálhatatlan fenyegetés, a hagyományos módon nem megvívható harc és a kiszolgáltatottság átütő erővel és állandóan jelenlévő motívumok.

Összefoglalva tehát a történet gördül tovább, ám olyan hangsúlyeltolódásokkal és új eszközökkel, melyek megváltoztatják a szöveg hangulatát és ritmusát is. A küzdelmek már nem trónokért, hanem sokkal inkább a puszta túlélésért folynak, sokszor azonosíthatatlan ellenségekkel szemben. Több mellékszál az eddigiekhez képest nagyobb hangsúlyt kap, ami segíti a világépítés munkáját. Martin prózastílusa viszont változatlan maradt. A mondatok ugyanolyan jól szólnak, mint az eddigi kötetekben, habár a fordításban bizonyos eddig már megszokott kifejezések megváltoztak, köszönhetően annak, hogy az író is folyamatosan alakítja, értelmezi saját világát. Csak egy példát hozva: az eddig Kaszter-hegynek fordított *Casterly Rock* ebben a kötetben már Casterly-hegy, köszönhetően egy fél mondatos megjegyzésnek a könyv utolsó negyedében, melyből kiderül, hogy a Casterly ősi családnév.

Nem halad olyan sodró lendülettel a cselekmény, mint az első két (és talán még harmadik) kötetben, ám ettől nem lett rosszabb a szöveg. Továbbra is felkínálja a legváltozatosabb olvasásmódokat a regény az újraolvasások alkalmával. A *Jég és Tűz Dala* egész szerkezete mintha a hagyományos olvasásmódok szétzilálását támogatná. A lineáris olvasáshoz hasonlóan releváns egy-egy nézőpontkarakter kiválasztása és az ő neve által jelzett fejezetek elolvasása, így az adott karakter története alkot egy kompakt, egész szöveget – egészen más olvasásélményt és értelmezési lehetőségeket eredményezve. Érdemes tehát kísérletezgetni ezzel a monumentális szövegtesttel, amíg a *Dal* nem folytatódik. Lesz rá időnk.